

خۆشه‌ویستی راسته‌قینه له روانگهی شیعره‌کانی (صافی) دا

د. محهمه‌دزوبییر بایه‌زی میراوه‌یی^۱
م. لاله شیخ‌عه‌بدولره‌ئوف نه‌قشبه‌ندی^۲

پوخته

ئه‌ده‌بیاتی ئایینی و عیرفانی به‌شیکه له میراتی ئه‌ده‌بی که ئه‌دیبان و خواناسه‌کان له ژیر کاریگه‌ری ته‌سه‌ووفه‌وه هیناویاناته کایه‌وه‌و پله‌وشوینی تاییه‌تی به لای شاعیرانه‌وه هه‌یه. تاییه‌تمه‌ندی ئه‌ده‌بی کوردی ئه‌وه‌یه که پره له مه‌به‌سته‌کانی خۆشه‌ویستی ئایینی و عیرفانی و به‌شیکه جیا‌نه‌بووه‌یه له وێژه‌و ئه‌ده‌بی کوردی.

جا بیگومان له گۆره‌پانی ئه‌ده‌ب و خواناسیدا، کورد جیگه و پیگه‌ی دیاری هه‌یه. شاعیران و خواناسانی کورد بێ‌وچان له‌م مه‌یدانه‌دا ئه‌سپی خۆیان تاوداوه. زۆرن پۆشنییر و شاعیر و عاریفی هه‌ست ناسک و خاوه‌ن هه‌لویتست له میژووی نه‌ته‌وه‌که‌ماندا که جیگه‌ی شانازیمان. هونه‌رو سۆزی شیعیران ئه‌وه‌نده‌یه که سینه‌ی نیشتیمانیان خستۆته جۆش‌وخروش و شوین پی و کاریگه‌ریان به ئاسۆی نیشتیمانه‌وه دیاره. شیعره‌و هۆنراوه‌ پر و اتاو مانایه‌ی ئه‌دیبان، وه‌ک ئا‌وینیه‌ک وایه که ه‌زرو ئاییدیای ئه‌وان هه‌ئه‌گه‌رینیته‌وه‌و کاریگه‌ریه‌کی فراوانیش ده‌خاته سه‌ر هه‌ستی گوئیگران و بیسه‌ران.

^۱ نووسه‌ر، وه‌رگیژ، توێژه‌ر، مامۆستا له ناوه‌نده‌کانی زانستی مه‌هاباد،

mohammad.zobeir133@gmail.com

^۲ نووسه‌ر، وه‌رگیژ، توێژه‌ر، lala.naqshbandi@gmail.com

له ده‌قی شیعره‌کانی (صافی) شاعیرو خواناسی خاوه‌ن پیگه، نموونه‌و نه‌مووچی زۆر هه‌یه که هه‌ستی خوینه‌رو بیسه‌ران ده‌ور و ژینیت و ده‌یانباته ناو دونیایه‌کی پر تام و چیژی ئە‌ده‌بی و راکیشی عه‌شقی راسته‌قینه‌یان ده‌کات. بۆ‌چونی ئە‌م توێژینه‌وه‌یه به‌ شوین ئە‌وه‌دایه تا ده‌ری بخات، که چۆن (صافی) به‌ تیروانینیکی بروایی ده‌ستی داوه‌ته ده‌رب‌رینی خۆشه‌ويستی راسته‌قینه و بۆچی له‌ کیلگه‌ی شیعرو هۆنراوه‌کانیدا، ره‌ه‌ندی خۆشه‌ويستی چاندوو‌ه؟

شه‌ن و که‌و کردن و روونکردنه‌وه‌ی چه‌ند نه‌مووچیک له‌ شیعره‌ کوردی و فارسیه‌کانی (صافی) له‌ رووی خۆشه‌ويستی راسته‌قینه، ئامانجی دیکه‌ی ئە‌م توێژینه‌وه‌یه. ده‌کرێ ب‌لین که‌ صافی به‌ توانه‌وه‌ی له‌ دونیای ئایینی و سۆفیگه‌ریه‌وه ده‌وله‌مه‌ندیه‌کی تاکی به‌خشیوه‌ته شیعره‌کانی و ده‌وله‌مه‌ندی کردوون. شیوازی ئە‌م توێژینه‌وه له‌سه‌ر بنه‌مای لیكدانه‌وه‌یی گه‌راندنه‌وه‌یی و به‌ گوێره‌ی سه‌رچاوه‌کانی کتیب‌خانه‌یی‌یه.

وشه‌بژیر: شیعری ئایینی، ئە‌وینداری راسته‌قینه لای (صافی)، (توکل).

ده‌ستپیک

سه‌ره‌تا ئە‌م باباته‌ بخه‌ینه‌ روو، که‌ نه‌ته‌وه‌ی کورد هاوشیوه‌ی گه‌لانی‌تر له‌ سه‌رجه‌م ئاسته‌کانی زانستی و ئە‌ده‌بیدا، چه‌نده‌ها مه‌زنه‌ پیاوی لیها‌تووی پیگه‌یاندوو‌ه، که‌ مایه‌ی شانازیمان. هه‌رکام له‌م گه‌وره‌ پیاوانه، تیشکی پرسنگداریان خستۆته‌ سه‌ر ئاسمانی زانست و عیرفانی نیشتیمان و گه‌نجینه‌ی بایه‌خدا‌ری ئە‌ده‌بی کوردی و تیشکی هه‌راو هوریا‌ی ئە‌ده‌بی و مه‌عنه‌وی‌یان، تیگرای قوژبنه‌کانی جیهانیان رووناک کردۆته‌وه. جه‌مسه‌ریکی به‌هێز بوونه له‌ زیدو نیشتیمانی خۆیان و شه‌پۆلی زانست و زانیاری و روانگه‌و روانینی ئە‌وان، ده‌ریای زانست و ئە‌ده‌بی جیهانیان سامناک کردوو‌ه. مه‌خابن! نا‌هه‌قی رۆژگارو که‌له‌مه‌کی میژوو زۆریک له‌وانی ئاوقای فه‌رامۆشی کردوو‌ه و به‌ره‌م و ۶۳۴ توێژینه‌وه‌کانی کۆنفرانسی نیوده‌وله‌تی صافی هیرانی

نووسراوه‌کانیان، یان له‌به‌ین چوون، یان له‌که‌لینی کتییخانه‌کانی کۆن و دیریندا بوونه‌ته خۆراکی مشک و ته‌پ و تۆزی نامۆییان له‌سه‌ر که‌وتوو. یه‌کی‌تری له‌ دیرژه‌پیده‌رانی کاروانی شیعر و ره‌وانییژی و خواناسی سه‌ده‌یه‌ک له‌مه‌و‌پیشی گه‌له‌که‌مان، ئه‌دیبه‌ و خواناسی شاره‌زاو لی‌زان و پی‌زان، له‌ شوینکه‌وتوانی سه‌رکه‌وتوی ئه‌دیبه‌یان و خواناسانی گه‌ل، نالی، مه‌حوی و... هاو‌عه‌سه‌ره‌کانی وه‌ک بی‌خود، ئه‌دیبه‌ و خواناس کاک مسته‌فا ناسراو به‌ صافی هیرانییه. بو لی‌کدانه‌وه‌ی شیعره‌کانی صافی و ده‌رخستنی پی‌گه‌ی ئه‌ده‌بی و عیرفانی ئه‌و، پی‌ویسته‌ ورده‌کاری زانستی وردیان بو بکری و ئه‌م کاره‌ش به‌ تو‌یژینه‌وه‌یه‌کی وه‌ها نایه‌ته به‌ره‌م و پی‌ویسته‌ پسپۆرانی ئه‌م مه‌یدانه به‌ سۆزه‌وه له‌ تو‌ی چهند په‌رتووکی‌کدا ئه‌و پرۆژه‌یه بگه‌یه‌ننه ئه‌نجام و به‌ته‌واوه‌تی هونه‌ری شیعر و پله‌ی عیرفانی صافی، به‌رجه‌سته بی‌ت.

هۆکاری هه‌لبژاردن و گرنگی تو‌یژینه‌وه:

هۆکاری هه‌لبژاردن و گرنگی تو‌یژینه‌وه‌که‌مان، سه‌ره‌تا بو ئه‌وه ده‌گه‌رپه‌ته‌وه که ئه‌وه‌نده‌ی گه‌رانمان به‌ دوایدا کرد، به‌ شیوازیکی ئه‌وتو لی‌کۆلینه‌وه‌ی له‌سه‌ر نه‌کراوه و گه‌ر کراییش، زۆر که‌مه، ته‌نانه‌ت خودی (صافی) وه‌ک شاعیریک له‌ رۆژه‌ه‌لات نه‌ناسراوه. ئیمه ده‌مانه‌ه‌ویت له‌م تو‌یژینه‌وه‌دا وێرای ده‌رخستنی خۆشه‌ويستی راسته‌قینه له‌ شیعره‌کانی صافی، باس له‌و که‌ره‌سته شیعیانه‌ش بکه‌ین که شاعیرانی گه‌وره‌ی وه‌ک صافی، به‌هره‌یان لی‌وه‌رگرتوون و له‌و ری‌گایه‌وه عه‌شقی راسته‌قینه‌یان ده‌رخستوو.

جا له‌سه‌ر ئه‌و بنه‌مایه تو‌یژینه‌وه‌که‌مان وه‌ها دا‌رپشتوو که دیاری بکه‌ین:

يه‌كه‌م: عه‌ش‌ق و خۆشه‌ويستى راسته‌قىنه چيه و چۆن له ريگاي هونه‌رى شيعره‌وه كاريگه‌رى ده‌خاته سه‌ر كه‌سه‌كان؟
دوو‌هه‌م: له ريگاي تويژينه‌وه، به‌گه‌راندنه‌وه‌ى رۆحى خۆشه‌ويستى و عه‌ش‌قى حه‌قىقى، گيانىكى تازه بكرىته‌وه به‌رى لاشه‌ى بى رۆحى ئە‌م‌رۆى خه‌لك و هه‌ناسه‌يه‌كى دووباره‌يان پى بدرىته‌وه.

شيوازى تويژينه‌وه:

بو ئە‌نجامدانى ئە‌و تويژينه‌وه و ده‌رخستنى كړۆكى چه‌ند نه‌موچىكى شيعرى صافى، شيوازو مېتۆدى ليكدانه‌وه‌يى-گه‌راندنه‌وه‌يى ره‌چاو كراوه، له‌گه‌ل به‌هره وەرگرتن له سه‌رچاوه‌كانى كتىب خانه‌يى. هه‌روه‌ها سوودمان وەرگرتوو له شىكارى و تىروانىنى خۆمان له‌گه‌ل چاو پىداخشاندى سه‌رچاوه‌كانى زانىارى.

بنياتى تويژينه‌وه:

سروشتى ئە‌م تويژينه‌وه‌يه ئە‌وه‌ى خواست كه بىكه‌ين به دوو به‌ش: له به‌شى يه‌كه‌مدا، بابته‌ى ئايىنى و هۆكاره‌كانى مان له ئە‌ده‌بى كورديدا روونكردۆته‌وه. له به‌شى دووه‌ميشدا تيشكمان خستۆته سه‌ر ژيان و مه‌به‌سته‌كانى شيعرى صافى و شىكاريمان كردوو بۆ چه‌ند نه‌موچىك له‌و شيعره ئايىنيانه‌ى صافى، كه ده‌رخه‌رى خۆشه‌ويستى راسته‌قىنه‌ن.
له كۆتاييدا ئە‌و ئامانجانمان خستۆته‌روو كه له‌م تويژينه‌وه‌دا پىيان گه‌يشتىن، له‌گه‌ل لىستى سه‌رچاوه‌كان و پوخته‌ى بابته به زمانه‌كانى فارسى و عه‌ره‌بى.

به‌شی یه‌که‌م: ئایین له شیعره‌ی کوردیدا

۱.۱. په‌هه‌ندی ئایین له شیعره‌ی کوردیدا

ئه‌گهر ده‌وری‌ک بده‌ین به‌ ناو دونیای ئه‌ده‌بی کوردیدا، بۆمان ده‌رده‌که‌وی‌ت که شۆره‌سوارانی ئه‌م مه‌یدانه‌ چه‌نده به‌ توانایی و لی‌هاتوییه‌وه، له زۆربه‌ی بواره‌کانی زانستی و ئه‌ده‌بیدا واتای جوانیان نه‌خشاندوو‌ه به‌ له‌به‌ر چا‌و‌گر‌تی سه‌ر‌جه‌م بواره‌کانی شیعره‌ی و ئه‌ده‌بی و ته‌وا‌و تییدا ق‌ال بو‌ونه‌ته‌وه. یه‌کی‌ک له‌ هه‌ره بواره‌کانی جی‌ی سه‌رنج و تی‌رامان، ره‌هه‌ندی ئایینی‌یه. له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی که ئه‌م بواره پانتاییه‌کی به‌رفراوانی گرت‌وته‌وه، به‌لام له‌ زۆری‌ک له‌ ئه‌دی‌بو‌ و خ‌واناسه‌کان قه‌تره له‌ ده‌ریا، به‌ قه‌رای لی‌زانی و پیزانیان له‌ ده‌ریای ئه‌ده‌بو‌ ئاییندا مه‌له‌وانیان کردوو‌ه. وه‌ک ئه‌وه که ده‌لین: (مالا ی‌درک ک‌له لا ی‌ترک ک‌له). هه‌ر وه‌ک مه‌وله‌وی ئه‌لی:

آب دریا را اگر نتوان کشید هم بقدر تشنگی باید چشید

شاعیرانی گه‌وره‌ی ئه‌ده‌بی کلاسیکی کوردی، به‌ له‌ به‌ر چا‌و‌گر‌تن و پا‌به‌ندبو‌ونیان به‌ بواری ئایینی‌یه‌وه، ویستویانه ئه‌م ره‌هه‌نده‌بخه‌نه‌ ناو دونیای ئه‌ده‌بو‌ و ش‌وناسی ئایینی و خ‌واناسی له‌ ویستگه‌ی ئه‌ده‌بدا جی‌بکه‌نه‌وه. نه‌ک ته‌نیا به‌ زمانی کوردی، بگره‌ به‌ عه‌ره‌بی و فارسی و ته‌نانه‌ت تورکیش، بابته‌ی ئایینی یان به‌ زمانی شیعر هۆنیوه‌ته‌وه.

شیعره‌ی کلاسیکی کوردی به‌ هه‌موو زاراوه‌کانیه‌وه، گه‌شه‌ی به‌رچا‌وی به‌خ‌ویه‌وه بینیه‌وه. کاک‌ل و ناوه‌پۆکی هه‌ره زۆری شیعره‌ی گه‌وره‌ شاعیرانی کورد، بابته‌ی ئایینی و سۆفیگه‌ریه‌وه له‌و ریگایه‌وه هه‌ولیان داوه‌ نه‌ک ته‌نیا خ‌ویان، به‌ل‌کو خه‌ل‌کیش بخه‌نه‌ سه‌ر راسته‌ شه‌قامی

مرۆڤایه‌تی و به پێوه‌لکاوایان به ئایین و خواناسیه‌وه، تویشووی ژيانی ئەم جیهانه‌و دونیای پاشه‌پۆژیش به‌دهست بێنن. له ناو ئەدهبیاتی کوردیدا، شیعری کلاسیک پێگهی به‌رزه و ته‌نانهت ئیستا شاعیرانی نوێخوازی ئەدهبی کوردی، ناتوانن و ناوێرن خۆیان له شانی شاعیر و عاریفه‌گه‌وره‌کانی دونیای ئەدهب بدهن. به‌رجه‌سته‌بوونی سه‌رجه‌م خه‌سله‌ته‌کانی شیعری وه‌ک ره‌وانبێژی و جوانکاری و بیرو خه‌یال، تام و چێژ و به‌هره‌ی فراوان و کێش و سه‌رواو هونه‌ری شیعری و پاشان کاکل و ناوه‌پۆکی شیعرو هۆنراوه‌کان، به‌ تابه‌ت بابه‌ته‌کانی ئایینی و عیرفانی، وایکردوه که پێگهی شیعری کۆن و شاعیرانی له ئاستیکی به‌رزدابن و خوێنه‌رو بیسه‌رانیش چێژی مه‌عنه‌وی و فکری لێوه‌ربگرن.

شاعیره‌ خواناسه‌کانی وه‌ک (صافی)، باش له‌وه‌ گه‌یشتون و به‌ لیزانی پیزانی زانیویانه‌ که: (وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ) (انعام/۳۲) واته: ژيانی دنیا یاری کردن و شتی بیهوده به‌ولاره‌ نییه، واته پاداش و خۆشی پۆژی قیامه‌ت زۆر چاکتره‌ بۆ ئەوانه‌ی له‌ خودا ده‌ترسن و خۆیان له‌ گوناوه‌ کاری ناله‌بار ئەپاریزن، ئەوه‌ بۆچی فام و هۆشتان ناخه‌نه‌کار و بێرناکه‌نه‌وه‌؟

نیعمه‌تی دنیا به‌مایه‌ که‌ی حیسابه‌ بۆ دلم

بئ مه‌تاعی چاوه‌که‌ی سوود و زیانم بۆ چیه‌ (صافی، ۲۰۰۴: ۲۲۳)

بویه به‌ زوه‌دو ته‌رکه‌دونیایی خۆیانه‌وه‌ به‌ حاله‌ته‌کانی که‌شفی (لێهاته‌ دیاری) عیرفانی، ئەودالی خۆشه‌ويستی راسته‌قینه‌ بوونه‌ و ئەو خۆشه‌ويسته‌ی دڵ لێدانیان بۆ ئایینی ئیسلام، بۆته‌ ره‌هه‌ندیکی به‌رچاو له‌ناو شیعرو ئەدهبیاتی کوردی. چه‌ند نمونه‌یه‌ک:

وا که مه‌ولا وه‌سفی توی کردووه به (لولا) روحه‌که‌م
عالم و ئاده‌م چ یارای سه‌ناخوانی توه (صافی، ۲۰۰۴: ۲۳۳)
سررشته‌ی دولت ای برادر به گفتار
دین و عمر گرامی به خسارت مگذار
دائما با همه کس در همه جا در همه کار
میدار نهفته چشم دل جانب یار (نه‌قشبه‌ندی، ۲۰۱۲: ۴۰۵)

دل و جه‌رگی بیخود ئه‌گهر له‌ته به خدا به تیغی مه‌حه‌بیه‌ته
به ئومیدی شه‌هدی شه‌فاعه‌ته سه‌رو مال و روحی فیداییه (بیخود، ۱۳۸۶: ۱۱۳)
ناوت له‌سه‌ر ئه‌رزو فه‌له‌ک بو ئاده‌میزاد و مه‌له‌ک
مه‌پسومی عامه یه‌ک به یه‌ک ببری هه‌تا ئاخ‌ر زه‌مان
ئه‌لفی قه‌دت ره‌مزی به‌یان بو دائیره‌ی که‌ون و مه‌کان
ئه‌ی رینوینی ئینس و جان قوربانه‌ قوربان (الامان) (فه‌نایی، ۲۰۰۶: ۱۱۱)
وه‌ی که‌ رووزهردی مه‌دینه و رووسیا‌هی مه‌که‌که‌ خو‌م
ده‌رکراو و ده‌ربه‌ده‌ر یا ره‌ب ده‌خیلی عه‌فوی خو‌م
ده‌فته‌ری ئه‌عمالی من بی قه‌تره‌ییکی ره‌حه‌مه‌تت
که‌ی به‌ سه‌د زه‌مزه‌م سیا‌هی نوقته‌ییکی لئ ده‌شو‌م (نالی، ۱۳۸۹: ۳۱۰)
اله‌ی حرمت ذاتت که‌ واجیست و‌جود
به‌ م‌فخر همه‌ مرسل به‌ زمره‌ خلفا
زروی رحم تو (صافی) به‌ مصطفی‌ بخشای
که‌ تو رحیم و او شافع است روز جزا (صافی، ۲۰۰۴: ۳۲۳)

۲.۱. هۆکاره‌کانی ره‌نگدانه‌وه‌ی هزری ئایینی له شیعره‌ی کوردیدا
خواناسی به‌دوای یاساو پ‌ئسایه‌کدا ویل نییه و له باس و خواس و
به‌لگه‌هینانه‌وه‌ش بیزاره و خو‌ی ده‌خاته ناو هۆده‌ی دل و دل کاریه‌گه‌ره،
چونکه‌ رینیشاند‌ه‌رو سه‌ته‌رو فه‌رمانده‌ی بالاده‌ستی گه‌یشتن به‌ دوا

قوناغه كاني كه مال، هه مان دلّه. زانستى دلّه كه مروّف دهگه يه نى به خوا و به خته وه رى هه ميشه يى دهسته بهر دهكات.

شيعرى ئايينى يه كه تام و چيژبه خشه. هزرى ئايينى وزه به خش و هيوركه ره وه يه و خوى گه وهه ريكي شه و چراغى ديوه خانى شاعيرانه، كه پيويستى به زمانى شاعيرانه وه هه يه. يه كه م قوناغه كاني دهست پيكردى هزرى ئايينى و (عيرفانى) له ئه ده بى فارسيدا له بهلخ و غه زنه و نيشاپور بووه. (آشورى، ۱۳۷۹: ۱۸۰) ورده ورده خوى خزانده ته ناو پانتايى ئه ده بياتى نه ته وه كاني تر، له وان ئه ده بى كوردى.

هوكاريكى گرینگ له رهنگدانه وهى ئه م هزره ئه وه يه، كه شيعرى ئايينى، رهگيكي قولى له نيو گه لى موسولماندا داکوتاوه و نه ته وهى كورديش وهك نه ته وه يه كى موسولمان له م به هره يه بي به ش نيه و هه وليداوه به زمانى شيعرو هونه ر هه موو هوكاريك بو به رزرخاندنى به كار بيتت. زوربه ي شاعيرانى نه ته وه كه مان به پيوه لكاويان به ناوه نده كاني زانستى حوجره و خانه قاو ناسياويان به زمانى عه ربه ي و بابه ته كاني ئايينى، دهستيان داوه ته نووسين و هاتوونه ته ناو دونياى ئيسلامه وه و عه شقى مه عنه وى جهسته و روحيانى داگرتوو ئه م خۆشه ويستيه يان له ريگاي هونه رى شيعريه وه ده ربړيوه و له هونراوه كانياندا رهنگى داوه ته وه.

۳.۱. بابه ته كاني شيعرى كوردى

ئه گه ر بمانهه وئ ئاورپك بدهينه وه له سه ر هه موو بابه ته كاني شيعرى كوردى، ئه وه پيويستى به نووسينى په رتوو كيكى تايبه ت هه يه و له هه وسه له و تاقه تى ئه م وتارو نووسراوه يه به ده ره. بويه ناتوانين مافى ته واو و پراوپرى خوى بدهينى و ده بى به مشتى له خه روار قه ناعه ت بكه ين. شاعيرو ئه دي به خواناسه كاني كورد، زور ليژانانه په نجه يان خستوته سه ر زور بابه ت له زانسته كاني جوړاو جوړ و بابه ته روحى و

مه‌عنه‌ویه‌کان و زۆر شتی شازو نایابیان گووتوه و جوانکاری ئەده‌بیان به‌کار هیناوه و خۆینه‌ریان بۆ لای خۆیان راکێش کردوه.

به‌نموونه له بابه‌تی سۆزی ئایینی:

له‌م به‌ش‌ه‌دا شاعیران ده‌رباره‌ی ستایش و مونا‌جاتی په‌روه‌ردگار و خوشه‌ویستی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و داوای ت‌ک‌او شه‌فاعه‌ت کردن بۆیان و هه‌روه‌ها شیعر بۆ شیخ و مورشیدی حه‌قیقی، به‌ جوانکاری ته‌واو و ره‌چاو‌کردنی هونه‌ری شیعی‌ری هۆنراوه‌یان هۆنیوه‌ته‌وه.

خودایا ئی‌پ‌رده‌ی مونا‌جاتم‌ه‌ نیازی دوو س‌ی عه‌رزى حاجاتم‌ه‌ به‌ ده‌رباری هه‌ر فه‌زلته ئیلتی‌جام به‌ رحمه‌ت نیشانم ده‌ ریگه‌ی نه‌جام (دیوانی مه‌حوی، ۱۳۹۱: ۴۵۸)

په‌یغام‌به‌ر و حه‌بیبی خ‌ودا (خاتم الرسل)

ره‌وزه‌ی له‌ ئه‌رزو سایه‌ له‌ چه‌رخ‌ی ئه‌خزه‌ره

قه‌ت سی‌به‌ری ده‌بی له‌ سه‌ر ئه‌م ئه‌رزه‌ فانییه

ئه‌و تاقه‌ نه‌خ‌لی عه‌رشه‌ له‌ تووبایی سی‌به‌ره (دیوانی نالی، ۱۳۸۹: ۴۳۳)

ئیا‌هی یا ئیا‌هی تو‌ که‌ریم و (حی) و مه‌ننانی

(قدیم‌الذات) و بی‌ مه‌بده‌ء (عدیم‌الانتها)یانی

و‌جوب‌الذات ی (بالذات)ی سی‌فاتت واجب‌و موم‌کین

به‌ زات‌و وه‌سفه‌وه‌ خاریج له‌ ئه‌زمان و ئه‌کوانی (دیوانی فه‌نایی، ۲۰۰۶: ۲۱۷)

تۆبه‌یی ئاده‌م نه‌جاتی یوسف و نوح و خه‌لیل

غشتی په‌یوه‌نده‌ به‌ تۆوه‌ هه‌رچی د‌ی و ده‌برپ‌یته‌وه‌

ناب‌یغه‌ی هه‌ر دوو جیهانی یا (رسول الله) ئه‌مان

سورمه‌یی سینایه‌ بۆ دل‌ تۆزه‌که‌ی به‌رپ‌یته‌وه‌ (نه‌قشبه‌ندی، ۲۰۱۲: ۷۳)

رازى (لى وقت مع الله) خاصى تویه ئه‌ی حه‌بیب

عاصیان بۆیه ئومیدی حه‌شرو میزانی تۆوه

خاکی ژیری نه‌عه‌کانت کوحلی (مازاغ البصر)

تووتیای چشم به‌صیڤه‌ت گه‌ردی دامانی تووه (صافی، ۲۰۰۴: ۲۳۵)

بابه‌تی ئه‌شوق و دل‌داری:

له به‌زمی عه‌شوق و دل‌داری خه‌یالم سه‌ر ده‌باو دینیی

به شوین دلپه‌روه‌ریکی وا کولیی دل دابمرکینیی

ئه‌دییی خۆشه‌ بو به‌زم و مه‌زه‌ی بازاری مه‌عشوقان

ئه‌گه‌ر ده‌سدا گولیی ده‌وری فه‌له‌ک ره‌نگی نه‌ژاکینیی

به دل سه‌ودازه‌ده‌ی له‌یلم له‌ باده‌ی عه‌شقی ئه‌و که‌یلم

ئه‌نیه‌سیکم ئه‌وئ زه‌یلی چه‌یا به‌و باده‌ نه‌درینیی (دیوانی فه‌نایی، ۲۰۰۶: ۲۰۲)

دل‌م بو زولفو و رووی جانانه ئه‌گری مناله‌و بو گول‌و ریحانه ئه‌گری

شه‌وئ بی زولفی ئه‌و مه‌ه پاره‌ تا روژ دل‌م بو سینه‌ چاکی شانه ئه‌گری

غه‌زالیی من ئه‌گه‌ر ساتیی نه‌بینیی بیابان قور ئه‌پیوئ لانه ئه‌گری

(دیوانی بیخود، ۱۳۸۶: ۱۱۸)

سه‌روی بالا سینوی مه‌مک و ماری زولفت پیکه‌وه

یه‌کدی گیر بوون له‌گه‌ل یه‌ک بوئه‌ دل شیوایه‌وه

واوی گیسو صادی چاوو لامی کاکولیی ملی

وه‌سله‌ ئه‌مما کو له‌ تاوی ئاشقی برژایه‌وه

فائه‌زاری نوقته‌وارت نونیی میحرابی برۆت

سه‌د فنونیی عیشق بازی بو دوو عالهم نایه‌وه (ئه‌قشبه‌ندی، ۲۰۱۲: ۱۰۲)

شیعری عیرفانی، وه‌سفی سروشت و جوانی کوردوستان، نیشتیمان

په‌روه‌ری، شین و ماته‌منامه، شه‌کوواو گله‌یی، باسی گه‌وره‌ پیاوان وه

ده‌یان بابه‌تی‌تر.... که‌ ناگرئ لی‌رده‌دا باسیان لی‌بکه‌ین و راقه‌ و شیکاریان

بو بکه‌ین و هه‌ر وه‌ک پیشتر ئاماژه‌مان پیدایه‌، خوی پیویستی به‌

نووسینی په‌رتووکیکی تایبه‌ت هه‌یه‌.

به‌شی دووه‌م: صافی و باب‌ته‌کانی شیعرى

۱.۲. پوخته‌یه‌ک له ژيانی صافی

(صافی)، کاک مسته‌فای کورى کاک عه‌بدو‌للاى کورى عه‌لى کورى مسته‌فای نه‌وه‌ی شیخ سوله‌یمانى هیرانییه. له (۱۸۷۳ز) له هیران له‌دایک بووه‌و له (۱۹۷۷ز)ه‌ر له هیران کۆچى دواىی کردووه. (دیوانى صافی، ۲۰۰۴: ۱۲)

سه‌ره‌تای خویندنى ئایینى لای باوکى ده‌ست پیکردووه‌و پاشان بو درێژهدان به‌ خویندن رووى کردوته‌ حوجره‌کانى کویه، ره‌واندزو هه‌ولێرو له‌ رۆژه‌لاتیش له‌ په‌سوێ و سابلاغ ماوه‌ته‌وه. له‌ ئەلقه‌ی ده‌رسى مه‌لا ئەحمه‌دى ره‌ش و مه‌لا ئەحمه‌دى ئۆمه‌رگومبه‌تى و هه‌روه‌ها لای قازى عه‌لى باوکى پێشه‌وا له‌ مزگه‌وتى شاده‌رویشى مه‌هاباد به‌هره‌مه‌ند بووه. دواى وه‌فاتی باوکى بوته‌ جینشین و به‌ کاک مسته‌فای هیرانى ناوى ده‌رکردووه. له‌ ته‌مه‌نى چوارده‌ سالی‌دا ده‌ستی به‌ هۆنینه‌وه‌ی شیعر کردووه. (دیوانى صافی، ۲۰۰۴: ۱۳) دواى وه‌فاتی باوکى پێى ناوه‌ته‌ جیهانیکی‌تر که‌ هه‌مان دونیای مه‌عنه‌وى و عیرفانییه. (صافی)‌ی شاعیرو عاریفیکى لیها‌توو بووه‌ و عه‌شقى حه‌قیقى و عیرفانى هه‌موو جه‌سته‌ی پیکابوو و له‌ ته‌ریقه‌ت و خواناسیدا توابوو‌یه‌وه.

صافی لاه‌وا نو‌قته‌ هه‌تاکه‌ی وه‌کوو په‌رگار

له‌م ده‌وره‌ گه‌رئ روو بکه‌ لای ده‌رسى مه‌عانى (دیوانى صافی، ۲۰۰۴: ۱۵) په‌نجه‌ی زی‌رین و خامه‌ی ره‌نگینى به‌ برشت بووه‌ له‌ رییازى خواناسیداو بئ‌وچان هه‌ولیداوه. شیعره‌کانى هه‌لقولاوى بیروبۆچوون و هزرى ئایینى و سۆفیگه‌رى ئه‌وه.

یاره‌ب تو‌ به‌ زاتى خۆت به‌و سیرپى سیفاتى خۆت

له‌و عه‌به‌ده‌ی (عصاة)‌ی خۆت ره‌حمیکو عه‌تاییکه

یاره‌ب که تو غه‌ففاری له و ئوممه‌تی موختاری
عه‌فوی که گونه‌کاری لای تو په‌ره‌کاییکه (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۲۶۲)
پیی ناوته گولزاری عه‌شوق و خۆشه‌ويستی، به‌لام عه‌شقی حه‌قیقی و
به‌ته‌واوه‌تی خوی خستۆته‌ئو بازاره‌و هه‌موو جه‌سته‌و رۆحی به‌و
عه‌شقه‌ته‌نیوه.

صافی گر پرسند از تو عشق چیست؟

تو بگو ایمان و دین و مذهب است (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۲۸۶)
له تهریقه‌تدا ته‌واو رۆچوووه و موریدی شیخ عه‌بدولقادری گه‌یلانی
بووه‌و له زۆر شوینی دیوانه‌که‌یدا راسته‌وخۆ ئاماژه‌ی پێده‌کات و
هه‌لمژینی هه‌وا‌ی به‌خته‌وه‌ری له به‌غدا دۆزیوه‌ته‌وه.

گر بپرسند تو را صافی سودازده گو

بهر دل شیفتگی رو به در بغداد کرد (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۴۰۱)

تا حه‌شری خاک وه‌سه‌رکه‌م ته‌سکینی قه‌لبم نایی

بای سه‌با مه‌گه‌ر بینئ خاکی ده‌ری به‌غداوه (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۲۱۲)
گه‌ر بمانه‌ه‌وی که (صافی) باش بنا‌سین، ئه‌وه ده‌بی دێر به‌دێری
شیعره‌کانی لیک‌ده‌ینه‌وه، چونکه شیعره‌کانی به‌ته‌واوه‌تی ره‌نگدانه‌وه‌ی
ه‌زرو بۆچوون و ژیا‌نی پر له به‌خته‌وه‌ری و هه‌ورازو نشیوو شانازی
ئهن.

۲.۲. پیکهاته‌و بابه‌ته‌کانی شیعری صافی

صافی، له‌و شاعیرانه‌یه که ریچکه‌ی شاعیرانی کلاسیکی کوردی ون
نه‌کردوووه و دریزه‌پێده‌ری قوتابخانه‌ی ئه‌ده‌بی کۆنی کوردیه‌و
نه‌یه‌ه‌شتوووه دیوه‌خانی ئه‌م قوتابخانه‌یه دابخری‌ت. (شاعیرانی کۆنی
ئه‌ده‌بی کوردی، شاعیریان له چوارچێ‌وه‌ی کیش‌وقافییه‌دا
هۆنیوه‌ته‌وه.) (عابدبابان، ۲۰۱۲: ۲۳)

۶۴۴ توێژینه‌وه‌کانی کۆنفرانسی نیوده‌وله‌تی صافی هیرانی

شیعره‌کانی (صافی) یش له‌سه‌ر بڼه‌مای عه‌روزی هونراونه‌ته‌وه‌و ده‌رخه‌ری ئەم راستیه‌ن، که هه‌لقولاوی هه‌ستو سوژو فکرو خه‌یالی فراوانی خو‌یه‌تی، که به شیوازی ئەده‌بی و به‌ه‌وه‌رگرتن له که‌ره‌سته‌کانی شیعری دای رشتوون. به‌شی هه‌ره زوری شیعره‌کانی له ده‌وری عه‌شقی حه‌قیقی ده‌خولینه‌وه. ره‌نگه وه‌ها لیکدانه‌وه‌یان بو بکری که عه‌شقو دل‌داری مه‌جازی ناوئاخنو ناوه‌رپوکی شیعره‌کانیه‌تی و وشه‌ی وایان تی‌دا هه‌یه که ئەمه ده‌سه‌لمیڼی، به‌لام ئەمه ناچیته چوارچیه‌ی رای په‌سه‌ند. به رای ئیمه، ئەگه‌ر که‌سیکیش وه‌های بو‌چیت، بو‌چوونه‌که‌ی وه‌رناگیریت، چونکه ئەم جوړه وشانه له شیعری شاعیرانی گه‌وره‌دا بوونیان هه‌یه، وه‌ک مه‌وله‌وی و وه‌فای و فه‌نایی... وه حافیزو مه‌ولانا له ئەده‌بی فارسیدا. ئەو وشانه که بریتی بن له‌مانه (مه‌ی مه‌یخانه، زونار، بسکو زولفو ئەگرچه، مه‌کو لیوو...)، ته‌نیا که‌ره‌سته‌ی شیعریڼه و شاعیری به‌توانا ده‌توانی به‌ه‌ره‌یان لیوه‌رگریت بو گه‌یاندنی واتاو کاکلی مه‌به‌ستو مورادی خو‌یان. ئەگینا چون ده‌کری و ده‌گونجی، که‌سیکی وه‌ک صافی، عاریف و خواناس و به جوړیک ری نیشانده‌ر و مورشیدی ته‌ریقه‌ت بی له ئاییندا رو‌چوبیت، به‌لام له‌ودیوی که‌سایه‌تی خو‌یه‌وه، چاوبازیکی عاشقو ده‌رچوو له یاساو ری‌سای شه‌ریعه‌تو ته‌ریقه‌ت بی؟! ماموستا عابد بابان له پی‌شه‌کی دیوانی فه‌ناییدا ئاماژه‌ی به‌وه کردووه، که شاعیره ته‌سه‌ووفیه‌کان که حاله‌تیکی نه‌ینی پیروزیان به‌سه‌ردا رو‌ئ‌دا، له خو‌شیان په‌نا ده‌به‌نه به‌ر ده‌ربرینی چه‌ند دیره شیعریکی جوانو رازاوه، که هه‌ریه‌ک له‌و وشانه به مه‌به‌ستیکی نه‌ینی و شاراوه‌ی خو‌یان ده‌خوازن.

دل‌به‌ر که سێکه دل با نه‌ک چاوه چاوی دیمه‌ن
سه‌رخۆشی باده هه‌رگیز ناچی به‌لای هه‌وادا
واتینه‌گه‌ن! له باده ئاوی تریم موراده
مه‌ستی شه‌رابی وه‌حده‌ت پوولی به‌مانه‌ نادا (دیوانی فه‌نایی، ۲۰۰۶: ۹)

۳.۲. شه‌ن و که‌وکردنی چه‌ند نه‌موچیک له شیعره‌ ئایینییه‌کانی صافی که ده‌رخه‌ری عه‌شقی راسته‌قینه‌ن:

هه‌ر وه‌ک پێشتر ئاماژه‌مان پێکرد، زۆربه‌ی شیعره‌کانی صافی باب‌ه‌تی ئایینی و (عیرفانییه‌) و زۆر شه‌اره‌زایانه و ئه‌دیباانه، به‌ هه‌ست و سۆزیکه‌ی خواناسی هۆنیویه‌ته‌وه و به‌ته‌واوی خوینه‌ر بو‌ ناو دۆنیای دینداری کیش ده‌که‌ن. له دیدی صافی شاعیره‌وه، ته‌نیا شوینیک که ده‌بی مرۆف په‌نای بو‌ ببا و لای به‌سه‌یته‌وه، باره‌گای چه‌زهرتی په‌وه‌ردگاره‌ﷺ.

ئه‌ی صافی‌یی هیرانی ئه‌ولادی عه‌لی و ثانی

چاره‌ت له په‌ریشانی ده‌رگانه‌یی شائیکه‌ (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۲۶۵)
راسته‌وخو ئاماژه ده‌کاته ئه‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه: (أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ) زمر/۳۶
واته: ئایا ته‌نیا خوا بو‌ به‌نده‌ی خۆی به‌س نییه‌؟

بو‌یه‌ صافی، ده‌لی که ته‌نیا خوايه‌ﷺ که فریادره‌سه‌وه هه‌ر ئه‌وه چاره‌سازو لیبوره‌یه‌وه شیاوی په‌نا بو‌بردن و خوشه‌ویسته‌نه. دیاره چوارچیوه‌ی بیرو باوه‌رو هزری صافی، به‌ره‌و باغی ته‌ریقه‌ت خه‌م‌لیوه که به‌ شیوه‌ی جوان و ناسکو و پرس‌و‌و‌وزو هه‌ست، ئالاو والای نه‌خشین و نه‌قشی ره‌نگینی هیناوه‌ته ئاراوه‌وه ده‌سته‌واژه‌وه رازو نه‌هینیه‌ عیرفانییه‌کانی، زۆر له روو له‌ناو هۆنراوه‌کانیدا خۆده‌نوینن وه‌ پێویستیان به‌ شیکاریه‌کی زانستی عیرفانی هه‌یه‌ بو‌ ده‌سته‌به‌رکردن و دۆزینه‌وه‌ی مه‌به‌ست و مورادی شاعیر که باب‌ه‌تی ئه‌م وتاره‌ نییه‌.

له مه‌وح و سه‌نای په‌روه‌ردگارداﷻ ده‌لی:
چه شکر گویمت ای خالق زمین و سما
چه حمد جویمت ای رازق همه اشیا
لسان نطق ندارد بیان تعریفست
کمال و فهم چه یارا رسند هر ماوا (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۳۲۳)

په به ده‌می هاوار ده‌کا، که ناتوانی سوپاسگوزاری له خواﷻ بکات و
زمانی له ئاست ئه‌م دهربرینه لاله‌و بیده‌نگ. ئایینیش هه‌ر ئه‌مه‌ی فی‌ری
برواداران کردووه که به‌و هه‌موو نیعمه‌تانه‌ی که خوای گه‌وره پی‌ی
به‌خشیوین، کوا ده‌کری له ئاستی پی‌ویست سوپاسگوزار بین. له هه‌مان
مه‌به‌ستدا شیخی سه‌عدی ده‌لی:

از دست و زبان که بر آید
کز عهده شکرش به در آید
هه‌روه‌ها شیخ ئه‌بوسه‌عیدی ئه‌بولخه‌یریش ده‌لی:
گر بر تن من زفان شود هر مویی
یک شکر تو از هزار نتوانم کرد
مه‌ولانای رومیش ده‌لیت:
گر سر هر موی من یابد زبان
شکرهای تو نیاید در بیان (مثنوی، دفتر ۵، بخش ۹۱)
مه‌حوی هاوشیوه‌ی ئه‌وان ده‌لی:

ده‌بی هه‌ر مو زوبانی بی هه‌ر زوبانی داستانی بی
بکه‌م نه‌ختی به‌یانی ناکه‌سی خو به‌وزوبانانه
صافی ده‌لی:
دارم چو عصیان عظیم شایسته‌ی نار جحیم
اما که الطاف عمیم امیدوارم ای خدا (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۳۲۴)

له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی که خۆی به تاوانبار هه‌ژمار ده‌کاو جه‌هه‌ننه‌م به شایسته‌ی خۆی ده‌زانی، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش هیوای به به‌خششی بی برانه‌وه‌و ته‌واوو که‌مالی چه‌زره‌تی په‌روه‌ردگار ﷻ هه‌یه‌و ناهومید نییه. سه‌عدیش ده‌لی: که سه‌روه‌ت و سامانیکم نییه بیجگه له هیواو ئومید، که واته ئه‌ی خواجه ﷻ له به‌خششی خۆت بی هیوام مه‌که:

بضاعت نیاوردم الا امید

خدایا ز عفو مکن نامید (بوستان، باب دهم)

صافی له شیعریکدا باس له (توکل) ده‌کات و ده‌لی:

صافیا، هیران وه‌کوو نیرانه جیرانی جه‌حیم

سا که‌وابیتن (توکل) دائیما به‌خودا ده‌که‌م (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۱۸۳)

دیاره که له ته‌ریقه‌ت و عیرفاندا، مه‌قامی (توکل) دوا (صبر) و پیش له مه‌قامی (رضا) دا هاتوو. (له ئیبراهیمی خه‌واس پرسیار کرا که به‌چ شتی‌ک به ته‌سه‌ووف گه‌یشتی؟ گوتی: به (توکل). یه‌کی له خواناسانیش ده‌لی که: (توکل)، نه‌ینیه‌که له نیوان خواو به‌دییه‌نراودا. (انصاری، ۱۳۷۶: ۳۵) مه‌ولانا له ده‌فته‌ری یه‌که‌می مه‌سه‌نه‌ویدا ده‌لی:

نیست کسبی از توکل خویتر

چیست از تسلیم خود محبوبتر (مثنوی، دفتر اول: ۱۰۹)

به لای مه‌ولانادا هیچ شتی له (توکل) خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دان به خوا ﷻ باشتر نییه.

له رووی ئایینی‌یه‌وه، له قورئانی پیروژو فه‌رمووده‌دا سه‌رنجی تاییه‌تی پیدراوه. بابته‌ی (توکل) واته پشت به‌ستن به‌خوا، نیشاندهری ئه‌م راستیییه‌که له رووی روحیه‌وه ده‌توانیت چه‌نده له ژییانی تاکی و کۆمه‌لایه‌تی مروّفا ده‌وری هه‌بی. که‌سیک که پشت ئه‌ستوو بی به‌خوا، ئه‌وه خوشه‌ویستی لای خوا، هیمنایه‌تی ده‌رون، خۆراگری، بیزارنه‌بوون له ژیان، ریزداری کۆمه‌لایه‌تی و بی نیازی له که‌سانی‌تر

۶۴۸ توژیینه‌وه‌کانی کۆنفرانسی نیوده‌وله‌تی صافی هیرانی

بۆ خۆی ده‌سته‌به‌رو مسۆگەر ده‌کات. بیگومان له ژبانی صافی ده‌رده‌که‌وێت که به ته‌واوه‌تی خۆی راده‌ستی په‌روه‌ردگار کردووه و به‌رده‌وام پشتی به خوا به‌ستووه، خۆی له‌به‌ر ده‌رگای هیچ که‌سی سوک نه‌کردووه.

(توکل)، خۆی یه‌کیکه له گه‌وره‌ترین ئامرازه‌کانی ئیمان و باوه‌ر و کاریگه‌ری تایبه‌تی هه‌یه له ژبانه‌دا.

گویم له سازو عود و نه‌ی چاوم له ساقی و باده‌یه
خادیمی پییری موغانم بۆیه وا په‌یره‌و ده‌کام (دیوانی صافی، ۲۰۰۴:
۱۷۶)

پیشتر ئاماژه‌مان کردووه، که ئەم جووره وشانه‌ی وه‌ک (نه‌ی، مه‌ی و ساقی و باده، زولف و لیو...) که‌ره‌سته‌ی شیعرینه و شاعیری به‌ توانا بۆ گه‌یاندنی واتاو مه‌به‌ستی خۆیان به‌هره‌ی لیوه‌رده‌گرن و ته‌واو مه‌به‌ستی ئایینی و (عیرفانیان) له‌ پشته‌. ئەوان مه‌ست و سه‌رخۆشی هه‌میشه‌یین له‌ ریبازی خواناسیداو عه‌شقیان کۆتای نییه‌.

له سه‌ماو وه‌جدی سوڤی پر له سۆز

شه‌وی یه‌لدا بووه به‌ روژی نه‌ورۆز (مارف خه‌زنه‌دار، ۲۰۰۴: ۲۶۳)

صافی خۆی به‌ خزمه‌تگوزارو خادیمی مورپشیده‌که‌ی ده‌زانی و سه‌ر له پێ فه‌رمانی ئەو جیبه‌جی ده‌کا. بۆیه‌ حه‌زو ئاره‌زووی ئەوه‌ی هه‌بووه که له مه‌یخانه‌ی عه‌شقی حه‌قیقیدا شه‌پابی وه‌حده‌ت نۆش بکات و پێ بنیته‌ قوناغی که‌مال و له‌ قورب و عه‌شقی خودا ﷻ فه‌نا بی و بتوێته‌وه. حافزی شیرازیش ده‌لی:

به‌ می سجاده‌ رنگین کن گرت پیر مغان گوید

که‌ سالک بیخبر نبود ز راه و رسم منزلها (دیوان حافظ، ۱۳۸۲: ۱)

له مه‌ی هه‌لکیشه‌ به‌رمال ئه‌ر غولامی پییری مه‌یخانه‌ی

له دابی مه‌نزل و ری چی ده‌لی ریزه‌و ده‌بی وابی (سالخی، ۱۳۹۱: ۹)
جانی جانان شاه‌ی خوبان ره‌زه‌نی پیرو جه‌وان
گول رووه شیرین خووه شوخی شه‌که‌ر گوفتاره‌که‌م (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۱۷۷)
صافی، شاعیری‌ک نه‌بووه که بی ئاگاداری له هونه‌ری شیعره‌ی و
هه‌روه‌ها شاعیرانی به تایبته عاریف و خواناس، خو‌ی بخاته ناو
بازاری عه‌شقی راسته‌قینه‌وه. شوین پی‌ی ئه‌وانی هه‌لگرتووه و خواناسی
به هونه‌ری شیعره‌ی هه‌لئاوه‌ته‌وه. شاعیرانی دوا‌ی خو‌شی شوین پی‌ی
ئه‌ویان هه‌لگرتووه.

ئه‌ری ئه‌ی جانی جانانم له کو‌یی تو
ده‌خیل ئه‌ی شیخی عوسمانم له کو‌یی تو؟
نه‌خوش و دل به جو‌ش و پر‌خرو‌شم
ده‌خیل ئه‌ی شاهی خوبانم له کو‌یی تو؟
نه ما بولبول ده‌ماغی گه‌ر له باخی
نه‌ما گول شوخی باخانم له کو‌یی تو؟ (نه‌قشبه‌ندی، ۲۰۱۲: ۸۰-۷۷)
له خشته‌ی یه‌که‌مدا (ره‌زه‌نی پیرو جه‌وان) ی وه‌رگرتووه له‌م دیره‌ی
شیخ عه‌تتاری نیشابوری له (خسرو نامه) دا، که ده‌لی:

لب او ره‌زن پیرو جه‌وان بود
بدندان همه پیران از آن بود
همین موسی دل یک ذره نور جلوه‌ات کافی ست
مگویی (لن ترانی) چون سراپا طور می‌گردد (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۴۱۱)

(وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي إِلَيْكَ قَالَ لَنْ
تَرَانِي) (۴۳ / اعراف). کاتیک موسا ده‌گات به کیوی تور، ده‌لئیت: رَبِّ
أَرِنِي، خوای گه‌وره ده‌فه‌ر مووی: لَنْ تَرَانِي. ئه‌م به‌سه‌ره‌اته که وه‌ها له
قورئانی پیروژدا هاتووه و به گشتی خه‌لک بیستویه‌تی، به‌لام له روانگه‌ی
ئه‌ده‌بیات و عیرفانه‌وه، لیکدانه‌وه‌ی جیا‌جیای بو‌ کراره. به‌نمونه: سه‌عدی به

مه‌حه‌کی عه‌قله‌وه هه‌لیده‌سه‌نگینیت و ده‌لایت که بۆ و لأمیک که نه‌رینی بی‌ت،
ئیتیر نابئی پرسیار بکری و ته‌واو له‌سه‌ر ئه‌و باوه‌ریه که وجود هه‌بوونی
خواهه‌ له ناو دله‌وه کافی و به‌سه.

چو رسی به‌ طور سینا (أرنی) مگو و بگذر
که نیرزد این تمنا به‌ جواب (لن ترانی)

به‌لام حافیزی شیرازی بۆچوونی جیاوازه‌و عاشقانه‌ لیکیده‌داته‌وه‌و
ده‌لایت که ده‌بی پرسیار بکری، چ وه‌لام بدریته‌وه یا خۆد نا، هه‌ر ئه‌وه
که ده‌نگی مه‌عشوق ئه‌بیستری، ئه‌مه‌ خۆی کافییه.

چو رسی به‌ طور سینا (أرنی) بگو و بگذر
تو صدای دوست بشنو نه‌ جواب (لن ترانی)

مه‌ولانا که سه‌راپای وجودی عیرفانه، عاریفانه لیکدانه‌وه‌ی بۆ ده‌کات و
ده‌لایت که چ مه‌عشوق (خوا) بیینم و چ نه‌بیینم، گرینگ نییه‌و گرنگ
ئه‌وه‌یه که خواهه‌ هه‌میشه له ناخی دلم‌دایه‌و ئه‌مه‌ خۆی کاکلی
خواناسییه.

(أرنی) کسی بگوید که تو را ندیده باشد

تو که با منی همیشه چه (تری) چه (لن ترانی)

مه‌ولانا خالییدی نه‌قشبه‌ندی شاره‌زووری، به‌ هه‌مان بۆچوونی حافیز،
عاشقانه له‌ بابه‌ته‌که دواوه.

چو رسی به‌ طور سینا (أرنی) بگو و مگذر
شنوی ز دوست حرفی اگر چه (لن ترانی)

مه‌لا مه‌حمودی کوپی شیخ ئه‌میننی نه‌قشبه‌ندی بیژوی، عاریفانه
لیکدانه‌وه‌ی بۆ ده‌کات و ده‌لی: له‌سه‌ر کئوی سینا خه‌مۆش و بیده‌نگ
به‌و هیچ قسه‌یی مه‌که، چونکه مروّف به‌ بیده‌نگی خۆی به‌ ئاواتی دلی
ئه‌گات و له (أرنی)(لن ترانی) به‌هره‌مهند ده‌بی‌ت.

بر خود دهد خموشی به‌ سخن میا که سینا

به‌ خموشی کام برد از (أرنی) و (لن ترانی)

وه مه‌حویش عاریفانه ده‌لی:

(ارنی) و (لن ترانی) با نه‌لیت و نه‌شنه‌وی موسا/ به سائیل نادری ئه‌وه‌ی
ده‌رخواردی میوانه

جا لیره پینگهی ئه‌ده‌بی و ئابینی و عیرفانی (صافی) به باشی ده‌رده‌که‌وێت که
له چ ئاستیکی به‌رزی شاعیری و وێژه‌وانی و خواناسیدایه و له ناو کاروانی
ئهدیبان و خواناساندا، وەک ئه‌ستیره‌یه‌کی دره‌وشاوه‌ دیاره. ده‌لی که بو‌ دلی
شه‌یدای من تو‌ز قالیک له نووری ته‌جه‌لای په‌روه‌ر دگار ﷺ کافیه و چاوه‌پرسی
وه‌لامی (لن ترانی) ناکات، چونکه سه‌راپای وجودی گر ده‌گریت و له
عه‌شقی خوادا ده‌توێته‌وه‌ و هه‌م عاشقانه‌ و هه‌م عاریفانه له‌سه‌ری
ده‌دوێت. ئه‌مه تیگه‌یشتنی صافی‌یه له عه‌شق و خۆشه‌ویستی راسته‌قینه.

سیرپی (سبحان الذی أسرى) نیشانه‌ی شاهیه‌ت

تورپه‌یی خه‌تمی ریساله‌ت مۆری فه‌رمانی توه

رازی (لی وقت مع الله) خاصی تۆیه ئه‌ی حه‌بیب

عاصیان بۆیه ئومیدی حه‌شور و میزانی توه (دیوانی صافی، ۲۰۰۴: ۲۳۴)

له روانگهی بر‌وادارانه‌وه، خۆشه‌ویستی پینغه‌مبه‌ر ﷺ به‌هایه‌کی تایبه‌تی
هه‌یه. بۆیه شاعیران و ئهدیبانی خواناس به‌ وه‌رچه‌رخاندنی خامه‌ی
ره‌نگینان له‌سه‌ر لاپه‌ره‌ی تینووس، دلی په‌ژۆکاوی خویان به‌ ئاوی
زولال و گه‌وارای حه‌قیقه‌تی پینغه‌مبه‌ر ﷺ ئاودیر کردووه‌ و ده‌باره‌ی
که‌سایه‌تی و حال و ئه‌حوالات و موعجیزات و به‌ واتای ته‌واو، حه‌قیقه‌تی
ئهو نازداره، هۆنراوه‌ی پر کاریگه‌ریان هۆنیوه که هه‌ستی که‌سی
بر‌وادار به‌ ته‌واوه‌تی راکیش ده‌کات. به‌م شیوه‌یه له لایه‌ک خویان له
پینغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نزیک ده‌که‌نه‌وه‌ و له لایه‌کی دیکه‌ش به‌هایه‌کی
تایبه‌تی و مه‌عنه‌وی ده‌به‌خشن به‌ شیعو هۆنراوه‌کانیان. صافی شاعیرو
خواناسیش وینه‌ی ئه‌ستیره‌یه‌کی دره‌وشاوه له‌سه‌ر ئاسمانی ئه‌ده‌بو

عيرفاندا بهرچاوه. صافي له م دوو ديږه‌دا ئاماژه‌ي كړدووه به ميعراجي پيغه‌مبهر ﷺ و ئايه‌تي (سبحان الذي أسرى بعبده....) (اسرى/۱) وه ئايه‌تي (ماكان محمد أبا أحد.... و خاتم النبئين) (احزاب/۴۰) و هه‌روه‌ها به فه‌رمووده‌ي (لى مع الله وقت لا يسعني فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل) وه به م فه‌رمووده‌يه‌ش كه (ان شفاعتي يوم القيامة لاهل الكبائر من امتي) رواه ابن ماجه و ترمذى. ئەمه‌ش جوړيکه له ده‌رېږينى خۆشه‌وېستې راسته‌قېنه كه هه‌موو جه‌سته‌ي صافي داگرتووه.

له هه‌مان مه‌به‌ستدا شيخ مه‌عروفي ئوډى ده‌فه‌رموئ:

بَلَّغْنِي أَنْ شَفَاعَةَ النَّبِيِّ تَعْمُ كُلُّ مُذْنِبٍ وَ مَجْرِمٍ

واته پي م گه‌يشتووه له ئەهلى حه‌ديس كه شه‌فاعه‌ت و تكاكارى هه‌زه‌ت ﷺ له روژى دواييدا كه هه‌لگري ئالاي مه‌قامى مه‌حموده، ئەگاته هه‌موو تاوانباريکه‌وه. مه‌ولانا ده‌فه‌رموئ:

لى مع الله وقت بود آن دم مرا لا يسع فيه نبى مجتنبى

كاتى تاييه‌ت بو من ئەو كاته‌يه كه ته‌نيا له‌گه‌ل خودالله ب م، كه هيچ پيغه‌مبهرىك ئەم پله‌و مه‌قامه‌ي نيبه.

نه ترس من از دوزخ و نه خواهش جنت
سرگشته يارم به او داشته مطلب

صافي تو با يار و (الم نشرح صدرک)

برگرد ز اغيار (الى ربك فارغب) (ديوانى صافي، ۲۰۰۴: ۲۵۲)

صافي، له بازنه‌ي شه‌ريعه‌ت و ته‌ريقه‌تدا زور تهاوه‌ته‌وه و روچوووه و گه‌يشتووه به مه‌قامى (فه‌نا). عاشق و شه‌يدايه به عه‌شقى حه‌قيقى و په‌رستشى په‌روه‌ردگار ﷻ ناكات له‌به‌ر ترسى له دوزه‌خ و هيوای به چوونه ناو به‌هه‌شت، به‌لكو به تامه‌زرويه‌وه له عه‌شقى حه‌قدا فه‌نا بووه. تهاوه‌ته‌وه و روچوووه و عاشقى راسته‌قېنه‌يه. به تيكه‌ه‌لكيش به ئايه‌تي

(الم نشرح صدرک... الی ربک فارغب) انشراح/ ۸-۱، روو ده‌کاته خوای گه‌وره‌و روو له‌هه‌موو شتیکی نامۆ وهرده‌گیژییت.

(الم نشرح) بیاید بر دل من

شود از هر جهت حل مشکل من (نه‌قشبه‌ندی، ۲۰۱۲: ۲۹۴)

ئه‌گهر دلم بۆ عه‌شقی حه‌قیقی بکریته‌وه، ئیتر هیچ ئاسته‌نگیه‌ک له ئارادا ناییت.

له دیدی صافیدا، خۆشه‌ویستی راسته‌قینه، ئه‌و خۆشه‌ویستیه‌ نییه‌ که یه‌ک و دوو و چه‌ند رۆژیک بوونی هه‌بییت و ئیتر ته‌واو، به‌لکوو ده‌بی ئه‌وه‌نده به‌رفراوان بی و له ناخیدا رۆچوو بی:

ئاووری عیشتت ده‌رونی و سهراسهر گرتووم

دوودی ئاهم و له‌سه‌ر چه‌رخه‌ی به‌رین بۆن سو ده‌کا (صافی، ۲۰۰۴: ۱۵۲)

یان هه‌موو دونیا دا‌بگرییت:

ئاهه‌ی سینه‌ی عاشقانه‌ و جیهانی گرتووه

له‌و مه‌زانه‌ گهر ده‌ماوه‌ند به‌عه‌زه‌ جاری ته‌م ده‌کا (صافی، ۱۵۰: ۲۰۰۴)

له‌ شوینی‌تر (صافی) وه‌ها پیناسه‌ی عه‌شق ده‌کات:

دین ما عشق است و ایمانم به عشق آمیخته

دیگر آیینی ندانیم ما بجز اسرار عشق (صافی، ۲۰۰۴: ۴۳۶)

واته، دین و ئایینی ئیمه‌ سه‌راسهر عه‌شقه‌ و ماک و هه‌وینی ئیمان و بر‌وای ئیمه‌ ته‌واو تیکه‌ه‌لکیشه‌ له‌گه‌ل عه‌شق و خۆشه‌ویستی.

له‌ قورئانی پیرۆزدا هاتووه‌ که: (والذین آمنوا اشد حبا لله) بقره/ ۱۶۵.

بر‌واداران که‌سانیکن که‌ خۆشه‌ویستیه‌کی توندیان هه‌یه‌ به‌رامبه‌ر به‌ خوا.

که‌واته، عه‌شقی راسته‌قینه‌ شتیکی ساکار نییه‌ و له‌ ناخی دله‌وه‌ سه‌ر هه‌ل‌ده‌دات، بۆیه‌ هی‌نده‌ تونده‌و ئاگر له‌ دل به‌رده‌دات. له‌ ئه‌ده‌بیاتی

شاعیراندا، عه‌شق ته‌فسیر و لیکدانه‌وه‌ی بو ناکریت. شیخ عه‌تتار له‌وباره‌وه ده‌لی:

عاشقان را با خود و با هیچ کس تدبیر نیست
عین و شین و قاف را اندر کتب تفسیر نیست (سعیدی، ۱۳۹۲: ۶۷۱)

بۆیه صافی به‌ده‌ربیرینی خۆشه‌ویستی راسته‌قینه‌ی له‌ریگای هونه‌ری شیعره‌وه، به‌رامبهر به‌ه‌زه‌تی پینغه‌مبهر ﷺ و هه‌روه‌ها شیخ و مورشیده‌که‌ی، ویستوو‌یه‌تی کاکل و ناوه‌پوکی عه‌شقی راسته‌قینه‌ته‌واو به‌رجه‌سته بکات.

عه‌شق، تامه‌زروویه‌کی ته‌واوی دلدار و دل‌بهره به‌یه‌کتیری و ئه‌و په‌ری خوشه‌ویستیه. بێتوو عه‌شق بگاته دوا قوناغی خوی، ئه‌وه هه‌سته‌کان کارا نابن و دلدار هه‌ز به‌غه‌یری دل‌بهر ناکات. عه‌شق، ئاگریکه له‌دل به‌رئه‌بیت و گرینگترین کۆله‌که‌ی ته‌ریقه‌ته و پێشتریش ئاماژه‌مان به‌وه کردووه که هه‌زری صافی زۆرت‌ر به‌ره‌و باغی ته‌ریقه‌ت خه‌ملیوه و ته‌ریقه‌تیش مرۆقی کامل ساز ده‌کات و (صافی) یش پینگه‌یشتوو‌ی ئه‌و بازنه‌یه‌و وه‌ک دلداریکی راسته‌قینه، عه‌شقی راسته‌قینه‌ی وینا کردووه.

نموونه‌ی‌تر: شیفته‌یی نووری جه‌مالم ماهی تابانم وه‌ره

ئاره‌زووی شه‌هدی ویصالم جانی جانانم وه‌ره (صافی، ۲۰۰۴: ۲۰۰)

صافی، ئه‌وه‌نده تامه‌زرووی بینینی روخساری نورانی و نۆش کردنی شه‌کراوی گه‌یشتنه به‌دل‌بهره‌که‌ی، که هه‌موو گیانی ته‌نیوه. هاوشیوه‌ی صافی، شاعیرانی‌تریش بو دل‌بهره‌که‌یان هۆنیوه. مامۆستا شیخ ره‌ئوفی نه‌قشبه‌ندی به‌شوین پێ هه‌لگرتن له‌صافی بو‌ده‌ربیرینی خۆشه‌ویستی به‌دل‌بهره‌که‌ی که شیخی بیاره‌یه، ده‌لیت:

ئه‌ری ئه‌ی جانی جانانم له‌کوی تو؟

له‌کوی ئه‌ی ماهی که‌نعانم له‌کوی تو؟ (نه‌قشبه‌ندی، ۲۰۱۲: ۷۷)

روژى عيده چاوهرپيتم بى به قوربانم بگه
كوشتنيشت رحمه‌ته سه‌د جار به قوربانم وهره (هه‌مان، ۲۰۰)
گه‌يشتن به دل‌به‌ر لاي صافى، جه‌ژنه‌و داوا له دل‌به‌ر ئەكات كه بيكات به
قوربانى و خۆى به قوربان ده‌كات. عه‌شقى راسته‌قينه يانى ئەمه.
روژى جيژنى بوومه قوربانى برۆت قوربانتم
ئه‌و هيلالى عىدى نه‌حره و قوچى دل كوژرايه‌وه (نه‌قشبه‌ندى، ۲۰۱۲: ۱۰۳)
ئاورى عيشقت وه‌هاى سووتاندوو كه‌گاي ده‌روون
من غه‌رىقى مه‌وجى خوينم سینه بريانم وهره
(صافى) تا روژى قيامت هه‌ر ده‌نالينى و ده‌لى
تا نه‌فه‌س ماوه له قه‌لبم يارى په‌نهانم وهره (هه‌مان، ۲۰۱)
صافى، ئەوه‌نده نه‌ماوى دل‌به‌ره‌كه‌يه‌تى كه هه‌موو ده‌روونى گه‌رى
گرتوو و له ناو شه‌پۆلى خوينا خنكاوه و سینه هه‌لپه‌رزه‌كاوه و
سینه‌ى له دوورى دل‌به‌ردا په‌ر له خوین. بۆيه تا قيامت هه‌ر ناله‌يه‌تى و
وه‌فاداره به‌م عه‌شق و خۆشه‌ويستيه.
به خوينه سینه‌كه‌م ياسینه‌كه‌ى من
ده بخوينه له‌سه‌ر گيانم له كوئى تو؟
ده‌نالينى (ره‌ئوف) په‌ر ئاف و ئوفه
له تاوى ده‌ردى هيجرانم له كوئى تو؟ (نه‌قشبه‌ندى، ۲۰۱۲: ۸۳)
له به‌ر مه‌يلى مه‌يى عيشق تووه يارى وه‌فادارم
له ته‌كيه‌و خانه‌قا ده‌رچووم خه‌رىكى ديرو زوننارم
له به‌دكردارى من روو وه‌رمه‌گيره ئەى شه‌هى خوبانم
كه تو روو وه‌ربگه‌يرى كه‌س نييه بيته خه‌مخوارم
له دووريت له‌ززه‌تى من پايه‌مالى زيلله‌ته هه‌رده‌م
حه‌ياتم بى جه‌مالى تو مه‌ماتى ژينه ئەى يارم

ئه‌گهر شه‌معی جه‌مالی تۆم نه‌بی رۆژم شه‌وی تاره
بینایی نووری چاوانم ئه‌تۆی ماهی ضیادارم (صافی، ۱۹۷۳: ۲۷)

پێشتر باسمان کرد که شاعیرانی به‌ توانا له هه‌ندی وشه و زاراوه‌ی ناسک و پر و اتا، بۆ گه‌یاندنی په‌یامی خۆیان به‌هره وهرده‌گرن. صافی، وه‌ک پال‌هوانی گۆره‌پانی شیعر، زۆر لێزانانه‌و شاعیرانه‌و عاشقانه، به‌ به‌هره وهرگرتن له‌و که‌ره‌ستانه‌ی شیعر، وینه‌ی (مه‌ی، دێر و زوننار)، له‌م چه‌ند دێره‌دا، په‌یامی خۆی به‌ دل‌به‌ری راسته‌قینه داوه‌و عه‌شقی خۆی تیدا وینا کردوه‌و. ئه‌وه‌تا مامۆستا شیخ ره‌ئوف، به‌ شوین پی هه‌لگرتن له‌ صافی، به‌هره له‌م جۆره که‌ره‌ستانه وهرده‌گری:

واوی گیسو صادی صاوو لامی کاکۆلی ملی

وه‌سله‌ ئه‌مما له‌ تاوی عاشقی برژایه‌وه (نه‌قشه‌بندی، ۲۰۱۲: ۱۰۲)

(و) و (ص) و (ل)، وشه‌ی (وصل) سازده‌که‌ن که هه‌مان گه‌یشتنه به‌ دیداری دل‌به‌ر.

(صافی) راسته‌قینه‌ترین عه‌شق و خۆشه‌ویستی خۆی بۆ چه‌زره‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌رده‌بریت. له‌ شیوازه‌کی شیعر، خۆیدا که به‌ (مربع) ده‌ناسرێ و لای شاعیرانی ئایینی باوه، ئه‌م خۆشه‌ویستی‌ه‌ی به‌رجه‌سته کردوه‌و. دوا‌ی وه‌سف و مه‌دحی چه‌زره‌ت ﷺ ویست و ئاره‌زووی خۆی به‌ته‌واوه‌تی خستۆته‌ روو که داوا‌ی هیممه‌ت ده‌کات له‌ دل‌به‌ری راسته‌قینه‌که‌ی که چه‌زره‌تی خۆشه‌ویسته‌ ﷺ. (مربع) جۆره هه‌لبه‌ستیکه له‌ چه‌ند چامه‌دا که هه‌موو له‌ یه‌ک کێش‌دان و شاعیر له‌ به‌ندی یه‌که‌مدا چوار خشته‌ی هاو سه‌روا ده‌نوسی و له‌ به‌نده‌کانی دیکه‌ش سی خشته‌ی هاو سه‌روا و خشته‌ی چواره‌می هه‌موو به‌نده‌کان هاو سه‌روان.

هرگز نرسد س‌رو به‌ بالای مجد نرگس نه‌ بدین دیده شه‌لای مجد

سنبل نه به زلفین سمن سای محمد
هر باغی گلی روید و هر گلشن خاری
کونین برد رشک بسیمای محمد
هر دل املی جوید و هر کس سر کاری
هر سر هوسی دارد و هر چهره غباری
(صافی) طلبد همت مولای محمد

ماموستا نه‌قشبه‌ندی، که کاریگه‌ری (صافی) زۆر له‌سه‌ره، هاوشیۆه ده‌لی:

نیست ریشم جز غبار آستانت مرهمی غیر لطف تو نباشد در دو عالم یآوری
(نه‌قشبه‌ندی، ۲۰۱۲: ۳۴۵)

واته: بۆ برینی دلم هیچ ده‌رمانی نییه جگه له تۆزی حه‌وش و به‌ره‌یوانی باره‌گای تۆ نه‌بی، جگه له لوتف و هیممه‌تی تۆ له هر دوو جیهاندا یارمه‌تیده‌ری شک نابهم.

به راستی ئه‌سته‌مه که بتوانین له توژیینه‌وه‌و مه‌قاله‌یه‌کدا به‌م کورتیه، مافی ته‌واو بده‌ین به شیکاری و قسه‌کردن له‌سه‌ر پیگه‌و پایه‌ی صافی شاعیرو خواناس و شیکاری ته‌واو بو ده‌رخستنی کاکل و ناوه‌پۆکی خُوشه‌ویستی راسته‌قینه له شیعره‌کانیدا. هیوادارین که ئه‌م هه‌له‌مان بۆ بره‌خسیت، که له کتیییکدا سه‌رجه‌م بواره‌کانی شیعره‌ ئه‌ده‌بو عه‌شق و عیرفانی صافی بخه‌ینه‌پوو. وه‌ک (ختامه‌ مسک)ی بابته، ئه‌م دێره شیعره‌ی صافی ده‌که‌ینه توحفه که ناوه‌که‌شی رزاوه‌ته‌وه با ناوی دل‌به‌ر و ده‌لی:

مسمی چون شدی صافی به اسم مصطفی شاید
صدا از حشر برداری که من از عبد آزادم
نازادی له هه‌موو بنه‌ماکانی دونیایی و ماددی به‌ستوته‌وه به‌وه که ناوی رزاوه‌ته‌وه به ناوی حه‌زرت ﷺ. صلوا علی المصطفی الحبيب.

ئه‌نجام

له‌م توێژینه‌وه‌دا به‌م ئه‌نجامانه‌ی خواره‌وه گه‌یشتین: یه‌که‌م: بۆمان ده‌رکه‌وت که صافی هیرانی که‌سایه‌تیه‌کی ئه‌ده‌بی و عیرفانییه‌و له ئایین و ته‌ریقه‌تدا رۆچوووه‌و نه‌فسی خۆی به‌ته‌واوه‌تی پالائوتوووه‌و ده‌توانین ب‌ل‌ئین، ده‌ریایه‌کی ب‌ئ‌بنه‌ له‌ رووی ئایینی و سۆفیگه‌ریه‌وه‌و ژيانی خۆی سه‌لمینه‌ری ئه‌م راستیه‌یه‌.

دووه‌ه‌م: بۆمان ده‌رکه‌وت که‌ بابه‌تی ئایینی و ته‌سه‌ووف، تایبه‌ت نه‌بووه‌ به‌ صافی هیرانی و له‌ ناو ئه‌ده‌بی کوردیدا، شو‌ره‌سوارانی ئه‌م مه‌یدانه‌ زۆر ل‌یزانانه‌، واتای جوانیان نه‌خشانندوه‌. ره‌هه‌ندی ئایینی و خۆشه‌ويستی راسته‌قینه‌یان به‌ له‌به‌ر چاوگرته‌ی هونه‌ری شی‌عری خستۆته‌ ناو دونه‌ی ئه‌ده‌بیات و دیوه‌خانی ئه‌ده‌بی کوردی زیاتر ئاوه‌دان و رۆشنتر بووه‌.

سه‌یه‌ه‌م: به‌م ئه‌نجامه‌ گه‌یشتین که (صافی) یش، هه‌روه‌ک ئه‌دیبان و خواناسانی‌تر، بابه‌تی خۆشه‌ويستی راسته‌قینه‌ی هه‌لب‌ژاردوووه‌و به‌رزترین پله‌ی خۆشه‌ويستی بو‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و شاه‌ی گه‌یلانی ده‌رب‌ریوه‌و له‌ شی‌عره‌کانیه‌دا مه‌قام و ئه‌حوالاتی عیرفانی گرینگی پ‌ئ‌دراوه‌و ئاوه‌دانکه‌ره‌وه‌ی قوتابخانه‌ی ئه‌ده‌بی ئایینی و عیرفانییه‌.

سه رچاوه كان

قورئانى پيرؤز.

مه لا مسته فا، محمه د (۲۰۰۴)، ديوانى صافى، چاپخانه ي وهزاره تى په روه رده، هه وليتر. بابان، عابد (۲۰۰۶)، ديوانى فه نايى، چاپى يه كه م، چاپخانه ي وهزاره تى كشت و كال، هه وليتر.

مه لا كه ريم، محمد (۱۳۹۱)، ديوانى بيخود، چاپى دووه م، بلاوكراوه ي كوردوستان، سنه.

موده رريس، عبدالكريم (۱۳۸۹)، ديوانى نالى، چاپى دووه م، بلاوكراوه ي كوردوستان، سنه.

نه قشبه ندى، شيخ ره ئوف (۲۰۱۲)، ديوانى گولزارى ئه دهب، چاپ ۱، چاپخانه مناره هه وليتر.

سالحي، عومهر (۱۳۹۱)، تاڤگه ي ئه وين، چاپى يه كه م، زانكوى سنه.

خه زنه دار، مارف (۲۰۰۴)، ميژووى ئه دهبى كوردى، چاپى يه كه م، ئاراس، هه وليتر.

بابان، عابد (۲۰۱۲)، چوار وه رزى شيعر، چاپى يه كه م، روژه لات، هه وليتر.

خطيب ره بر. خليل (۱۳۸۹)، ديوان حافظ، چاپ ۳۱، انتشارات دانشگاه تهران.

سعيدى، گل بابا (۱۳۹۲)، فرهنگ جامع اصطلاحات عرفانى، نشر زوار، تهران.

گوهرين، صادق (۱۳۸۲)، ديوان عطار، چاپ ۱۹، انتشارات علمى و فرهنگى، تهران.

زمانى، كريم (۱۳۷۵)، مثنوى معنوى، چاپ ۱۹، تهران.

بوستان سعدى (۱۳۸۷)، چاپ اول، نشر محراب، تهران.

انصارى، قاسم (۱۳۷۶)، مبانى عرفان و تصوف، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.

چكیده

ادبيات دينى و عرفانى بخشى از ميراث ادبى است كه ادبا و عرفا با بهره گيرى از تصوف آن را به ظهور رسانده اند و به نزد آنان از جايگاه ويژه اى برخوردار است. از ويژگى هاى ادبيات كُردى، مملو بودن آن از مضامين دينى و عرفانى است كه بخش جدائى ناپذير از ادبيات محسوب مى شود.

لذا، ملت‌گُرد با دارا بودن ادبا و عرفای به نام در جایگاه خاصی قرار دارد و شعرا و ادبا، خستگی‌ناپذیر در این میدان گوی سبقت از همگان ر بوده‌اند. تاریخ کردستان به وجود عارفان و شاعران و روشنفکران و الامقام زبینه است و برای همگان جای بسی افتخار است. آگاهی از هنر و فنون شعری آنان به حدی است که انعکاس آن در بستر تاریخ، قلب ملت را به هیجان و خروش واداشته و جای پای آنان در افق میهن به وضوح نمایان است. اشعارشان به سان آیین‌های، ایدئولوژی آنان را منعکس می‌کند و بر افکار همگان تأثیر می‌گذارد.

در اشعار صافی شاعر، نمونه‌های بارزی وجود دارد که ضمن برانگیختن احساسات خوانندگان، آنان را با خود به دنیای ادب و عرفان خواهد برد و مجذوب عشق حقیقی خواهد کرد.

سعی بر آن است تا در این مقاله، جایگاه عرفانی و ادبی شاعر نمایانده شود و به این سؤال پاسخ داده شود که چرا (صافی) اشعار عرفانی سروده است؟ شرح و تبیین نمونه‌ای از اشعار دینی و عرفانی گُردی و فارسی او، که مبین عشق حقیقی است، از دیگر اهداف مقاله است. می‌توان گفت که (صافی) با آراستن اشعار خود با مضامین عرفانی و عشق حقیقی بهایی دوجندان داده است. نگارنده‌گان در این مقاله به روش کتابخانه‌ای و بررسی تحلیلی - توصیفی، درون مایه‌ی اشعار (صافی) هیرانی را از نظر گذرانده‌اند. کلید واژه: اشعار دینی و مذهبی، عشق حقیقی و صافی، توکل.

ملخص البحث

من المعلوم أنّ من التُّراث الأدبيّ الأدب الإيمانيّ العرفانيّ الَّذي اقتبسته الأدياء العرفاء الرِّبانيون من التَّصوُّف، فله مكانته الخاصّة عند الشُّعراء. ومن خصائص الأدب الكرديّ أيضاً أنّه مُفَعَّم بالمقاصد الإيمانيّة والعرفان التي هي جزء لا يتجزأ عن الأدب الكرديّ. ولا شك أنّ للکرد مكانة خاصّة في ميدان الأدب العرفانيّ، حيث إنّ كثيراً من المثقّفين والشُّعراء العرفاء هم فوارس هذا الميدان. وهناك الكثير من المثقّفين والأدياء الذين تتعموا بأحاسيس رهيبة ومواقف بطوليّة عالية في تاريخ شعبنا الكرديّ، فصاروا بذلك موضع فخرا واعتزازنا. وكان لأشعارهم وفنونها تأثيرٌ جليّ بحيث تسبّب في إثارة الشُّوق والهيجان في جسد أرض الوطن والتَّجَلّي في آفاقه، كذلك هي كالمرآة في انعكاس أفكارهم والتّأثير البالغ في نفوس

السَّامِعِينَ وَالْمَسْتَمِعِينَ، وَمِثَالاً عَلَى ذَلِكَ: فَإِنَّا نَجِدُ تِلْكَ الْخِصْلَةَ الْمُتَمَيِّزَةَ فِي النُّصُوصِ الشَّعْرِيَّةِ لِأَحَدِ شُعْرَاءِ الْكُرْدِ، أَلَا وَهُوَ الشَّاعِرُ الْعَارِفُ بِاللَّهِ الْمَلْبَّبُ بِـ (صَافِي) الَّذِي لَهُ مَكَانَتُهُ الرَّفِيعَةُ فِي مَجَالِهِ، فَهُنَاكَ نَمَازِجٌ كَثِيرَةٌ مِنْ أَشْعَارِهِ وَقِصَائِدِهِ مِمَّا يُحَرِّكُ مَشَاعِرَ الْقَارِئِينَ وَالسَّامِعِينَ وَيَسِيرُ بِهِمْ إِلَى أَجْوَاءِ إِيمَانِيَّةٍ مُفْعَمَةٍ بِالدُّوقِ الْأَدْبِيِّ الرَّفِيعِ مَا يَرْقَى بِهِمْ لِلْوَصُولِ إِلَى مُسْتَوَى (العشق الحقيقي).

وهذا البحث يوضح كيفية اختيار الشاعر (صافي) لإظهار حبه الحقيقي بنظرة إيمانية، وكيف أنه زرع البذور الإيمانية والتصوفية في حقول أشعاره؟ ومن أهداف هذا (البحث) أيضاً توضيح جوانب من أشعاره الكرديّة والفارسيّة من الناحية الإيمانية والتصوفية مع حب الحقيقي، ويُمكننا القول بأنّ الشاعر من خلال اهتمامه الكثير بهذا الجانب وتعمّقه فيه جعل أشعاره ذا قيمةً ثمينةً ونفيسةً. فصورة هذا (البحث) شكّلت على أساس (الشرح) لمضمون أشعاره والرّواية الأدبيّة من خلال المصادر المكتبيّة.

شرح مفردات النَّص: أشعارالديني، العشق الحقيقي عند (صافي)، توكل